

31.5.2007

**Lausunto opetusministeriön keskustelumuistioon ”Tekijänoikeuden suuntaviivoja”
(Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007 :18)****1 Tekijänoikeus ihmisoikeus- ja perusoikeus näkökulmasta****1.1 Perusoikeuspunninta lainvalmistelun lähtökohtana**

Suomen perustuslain lähtökohdan mukaan perusoikeuspunninnan tulee olla sekä kaiken lainvalmistelutyön että kaiken oikeudellisen ratkaisutoiminnan lähtökohtana. Näin ollen huolellinen tekijänoikeuden ihmisoikeus- ja perusoikeusanalyysi on Opetusministeriön työskentelyssä ensiarvoisen tärkeää. Tämä ei koske ainoastaan lainvalmistelutoimintaa vaan myös mm. Tekijänoikeusneuvoston ratkaisutoimintaa ja hallinnollista päätöksentekoa joka on edellytys tekijänoikeuden toteutumiselle ihmisoikeutena.

1.2 Tekijänoikeus ihmisoikeutena

Tekijänoikeus on YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 27 artiklan mukaisesti määritelty ihmisoikeus. Artiklan 1 kohta turvaa kansalaisille oikeuden saada nauttia kulttuurista. Kansallista kulttuuria voi syntyä vain olosuhteissa, joissa kulttuurin tekeminen voi olla taloudellisesti kannattavaa elinkeinotoimintaa ja kulttuurin tekijöiden omaisuuden suojaa kunnioitetaan. Mikäli valtio haluaa, että kulttuurin tekijöiden teokset ovat kansalaisten saatavilla maksutta, tulee tämä maksuton käyttö korvata taloudellisesti kulttuurin tekijöille valtion toimesta. Näin on nyt toimittu tekijänoikeuslain osalta esim. lainauskorvausdirektiivin implementoimisen myötä.

YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 27 artiklan 2 kohdan mukaan taiteellisten teosten tekijöiden moraaliset ja aineelliset edut ovat erityisesti suojattuja. Tekijänoikeus ihmisoikeutena suojaa taiteellisen teoksen tekijän oikeutta aineelliseen korvaukseen teoksen käytöstä. Nykyisessä yhteiskunnassamme tämä aineellinen korvaus ei enää ole luolamaalausten piirtäjälle annettava oravannahka, vaan se on rahasuoritus taiteilijan tilille. Tekijänoikeus ihmisoikeutena aineellisen suojan osalta toteutuu vasta silloin, kun rahallinen korvaus tekijän teoksen käytöstä on saapunut perille tekijän pankkitilille.

Näin esimerkiksi lainauskorvauksen toteuttamiseksi ei riitä se, että asiasta on tehty lainmuutos joka takaa korvausoikeuden. Ei myöskään vielä riitä se, että korvaukseen on varattu valtion budjetissa summa rahaa. Korvausoikeuden toteuttamiseksi tarvitaan Opetusministeriön hallinnollinen päätös jonka avulla mahdollistetaan rahojen tilitys niihin oikeutetuille tekijöille ja saavutetaan korvausoikeuden toteutuminen käytännön tasolla.

1.3 Sananvapaus

1.3.1 Tekijänoikeus ja sananvapaus

Sananvapaus on yksilön oikeus. Yksilöllä on oikeus ilmaista itseään ja vastaanottaa viestejä. Ilmaisuvapaus on sananvapauden keskeisin osa-alue. Taiteilijoilla tulee olla oikeus ilmaista itseään vapaasti. Tällöin taiteilijoiden ainoana tulonlähteenä eivät voi olla valtion apurahat tai suuryhtiöiden tukemien taidelaitosten tuki. Taiteilijan tulee voida taiteessaan esim. kritisoida valtiota tai maassaan toimivia valtaa käyttäviä suuryrityksiä. Tämä on mahdollista siten, että taiteilijalla on tulonlähteenään itsenäinen tekijänoikeustulo, jolloin hän saa tulonsa niiltä kansalaisilta, jotka arvostavat hänen taidettaan. Kun tätä korvausta vielä hallinnoi taiteilijoiden itse perustama ja hallinnoima järjestö, on olemassa hyvät edellytykset sananvapauden toteutumiselle.

Suomessa ei taiteilijan tekijänoikeuteen ole liittynyt yrityksiä tukahduttaa sananvapautta, mutta esim. Nigeriassa, jossa valtio ja öljy-yhtiöt kokevat kriittiset taiteilijat uhkaksi eduilleen, on myös taiteilijoiden tekijänoikeusjärjestö joutunut tilanteeseen jossa valtio vaikeuttaa tekijänoikeusjärjestön toimintaa.

Venäjällä visuaalisen alan taiteilijoiden sananvapautta on rajoitettu. Putinia arvostelevat taulut, joiden oli tarkoitettu tulla julkisesti näytettäväksi Dresdenin taidemuseon moskvalaista nykytaidetta esittelevään näyttelyyn, jäivät Venäjän tulliin eivätkä Venäjän viranomaiset antaneet lupaa viedä teoksia maasta. Venäjän viranomaisten mukaan taulujen julkinen näyttäminen olisi saattanut lietsoa levottomuuksia. (STT /Reuters 23.5.2007). Tekijänoikeuden kunnioittaminen ei aiheuta ongelmia sananvapaudelle. Jos Venäjän viranomaiset olisivat kunnioittaneet kuvataiteilijan tekijänoikeutta, oikeutta päättää teoksen julkisesta näyttämisestä valitsemassaan paikassa valitsemanaan aikana, olisi samalla toteutunut taiteilijan ilmaisuvapaus ja dresdeniläisen taideyleisön oikeus ottaa vastaan kuvataiteen teoksen sanoma. Luovaa yksilöä kunnioittava tekijänoikeus on edellytys sananvapauden toteutumiselle.

1.3.2 Esimerkkejä visuaalisen alan taiteilijan sananvapauden toteutumisen ongelmista Suomessa

Suomessa on tullut esille tapauksia joissa tavaramerkkioikeuteen vedoten on yritetty ja osin onnistuttukin rajoittaa visuaalisen alan taiteilijoiden ilmaisuvapautta.

Kuvataiteilija Jani Leinonen esitti Turun taidemuseossa teoksensa, jonka eräänä osana oli Elovena-pakkausta mukaileva osa. Teoksen sisältö oli poliittinen ja yhteiskuntakriittinen, siinä viitattiin turkulaisten poliitikkojen toimintaan. Jani Leinonen korosti, ettei teoksen kriittisyys ollut suunnattu Elovena-kaurapuuroon, jota taiteilija arvostaa suuresti. Raisio Oyj vaati kirjelmässään Turun Taidemuseolta teoksen välitöntä poistamista näyttelystä vedoten siihen, että näyttelyn teos loukkasi Raision omistamaa Elovena-tavaramerkkiä.

Kuvaston juristin toimesta Raisio Oyj:lle laadittiin kirjelmä, jossa vedottiin siihen, että perustuslain takaama sananvapaus antaa taiteilijalle ilmaisuvapauden, ja ettei teos muutoinkaan loukannut Raisio Oyj:n tavaramerkkilain mukaista suojaa. Yhtiö uhkasi kirjelmässään Turun taidemuseota oikeustoimilla, mikäli teosta ei välittömästi poistettaisi, mutta uhkauksia ei ole ainakaan toistaiseksi toteutettu. Mainittakoon, että Raisio Oyj oli tapauksen aikaan Turun taidemuseon suurin yrityssponsori.

Hufvudstadsbladet-sanomalehti aloitti mainoskampanjan, jossa kansallispukuun oli puettu afrikkalaistaustainen nainen perinteisen vaalean kaunottaren sijaan. Raisio Oyj kirjelmöi kampanjasta, ja katsoi sen loukkaavan Elovena-tavaramerkkiä. Hufvudstadsbladet keskeytti kuvan käytön. Raisio Oyj:n vaatimus ja sen mukaisesti toimiminen loukkasi mainoksen valokuvan valokuvaajan ilmaisuvapautta.

Kuvataiteilija Pirjetta Brander osallistui Kiasmassa näyttelyyn, jossa museolle tehtiin näyttelyn teokset. Suullisesti taiteilijalle ilmoitettiin että näyttelyyn tulevien teosten ainoana sisällöllisenä rajoituksena oli se, ettei teos saanut sisältää kriittisiä viittauksia Kiasman silloiseen pääsponsoriin, joka oli laitevalmistaja. Mainittakoon, että museon henkilökunta kiisti myöhemmin antaneensa kyseisen evästyksen.

Suomalainen laitevalmistaja on toiminut tieteellisen sananvapauden estämiseksi. Yritys oli Teknillisen korkeakoulun tutkimuksen suurin rahoittajataho. Teknillisen korkeakoulun kahden professorin UMTS-kriittiset kannanotot johtivat ensin professoreiden puhutteluun laitevalmistajan tutkimusjohtajan toimesta ja sitten laitevalmistajan korkeakoululle antaman tutkimusrahoituksen 50 % pienenemiseen, kun professorit eivät suostuneet vaatimukseen UMTS-kriittikin lopettamisesta.

Jos luodaan uusi taiteen, tekniikan ja kaupallisen alan yliopisto, tulee kiinnittää huomiota siihen, että sananvapauden rajoittaminen yliopistoa rahoittavien yhtiöitten toimesta ei saa rajoittaa sananvapautta niiden taidetta opettavien ja opiskelevien henkilöiden osalta jotka toimivat yliopistossa.

Jos sama ministeriö tulevaisuudessa hallinnoi sekä tekijänoikeutta että tavaramerkkioikeutta ja muita teollisoikeuksia, on muistettava että tekijänoikeudella on erityinen suhde sananvapauteen ja tekijänoikeuden kunnioittaminen turvaa sananvapauden säilymistä Suomessa.

1.4 Elinkeinon harjoittamisen vapaus

Perustuslaki turvaa elinkeinon harjoittamisen vapauden. Niissä ammateissa, joissa elinkeinon harjoittamisen perustana on luova työ, on elinkeinon harjoittamisen vapauden toteutumisen edellytyksenä tekijänoikeuden suoja laissa. Tällä hetkellä visuaalisen alan taiteilijan elinkeinon harjoittamista haittaavat liian laajat poikkeussäännökset tekijänoikeuslain 2 luvussa.

1.5 Työntekijän suoja perustuslaissa

Perustuslain tulkintasäännösten mukaan silloin kuin erilaiset intressit kohtaavat toisensa, on perusoikeuspunninnassa asetettava heikomman osapuolen puolelle. Esimerkkinä tästä on se, että kun perusoikeuspunninnassa punnitaan tekijänoikeuslain antamaa suojaa luovan työn tekijälle ja luovan työn teettäjälle, työnantajalle, on perusoikeuspunninnassa tultava siihen lopputulokseen, että työntekijän oikeudet painavat vaakakupissa enemmän kuin työnantajan oikeudet. Tästä on perustuslain 12 §:ssä nimenomainen säännös, jota tulee lainvalmistelussa kunnioittaa.

1.6 Tekijänoikeussuoja perustuslakiin

Koska perustuslaki on lähtökohtana kaikessa lainvalmistelutoiminnassa, kaikessa oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa ja kaikessa viranomaisten päätöksenteossa Suomessa, tulisi tekijänoikeussuojaa koskeva nimenomainen säännös saada myös perustuslakiin.

Tekijänoikeus ihmisoikeutena on mainittu maailman ensimmäisessä ihmisoikeuksien julistuksessa vuodelta 1789, YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa, YK:n TSS-oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa, useissa muissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja EU:n perustuslakisopimuksessa.

Monien maiden mm. Yhdysvaltojen ja Ruotsin perustuslaissa tekijänoikeus mainitaan nimenomaisesti perustuslaissa suojaa saavana oikeutena.

Suomen tulevaisuuden strategiana on panostaa luovien alojen tuotekehitykseen ja vientiin. Tämä strategia vaatii toteutuakseen lainsäädännössä ilmaistua tahtotilaa siitä, että tekijänoikeus on valtion erityisessä suojeluksessa. Mainittakoon että sekä Yhdysvallat että Ruotsi, joissa tekijänoikeus on suojattu oikeutena maan perustuslaissa, ovat johtavia kulttuurin tuottamisen ja kulttuuriviennin maita. Asenteet jotka mahdollistavat kulttuurin kukoistuksen on syytä kirjata perustuslakiin, joka heijastaa kyseisessä valtiossa vallitsevia asenteita ja arvostuksia.

2 Tekijänoikeus taiteellisessa työssä

Tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentti antaa mahdollisuuden käyttää toisten teoksia lähtökohtana omalle taiteelliselle työskentelylle. Lainkohtaa on sekä Korkeimman Oikeuden että Tekijänoikeusneuvoston ratkaisutoiminnassa tulkittu siten, että se antaa mahdollisuuden käyttää esim. toisen ottamaa valokuvaa oman maalauksen lähtökohtana.

3 Tekijänoikeuslain kehittäminen ja markkinoiden kehitys

Kun syntyy uusi markkina, esimerkiksi teleoperaattorien palvelun myynti kännykkätelevison katselua varten, syntyy uusi käyttöalue. Lainsäätäjän ei tule estää

tekijänoikeuden hyödyntämistä uusilla kehittyvillä markkinoilla ja uudessa liiketoiminnassa.

4 Tekijänoikeus, laitevalmistajat ja teleoperaattorit

Hyvin tehty sisältö houkuttaa kuluttajia ostamaan laitteita ja teleoperaattoreiden palveluja sisältöjen katsomista varten. Vahva sisältöteollisuus takaa myös laitevalmistajien ja teleoperaattoreiden tulot. Tekijänoikeuslaki on kultamunia munivan hanhen, tekijän, suojaksi säädettyä lainsäädäntöä. Tekijänoikeuslain lähtökohtana tulee olla tekijän oikeuksien suojeleminen. Tekijän oikeuksien suojaaminen johtaa työllistymiseen ja vaurastumiseen myös muilla toimialoilla, kunhan maltetaan turvata tekijälle tekijänoikeustulot, joiden avulla tekijä voi luoda uutta tuotantoa.

5 Suojatun aineiston hyödyntäminen

Suojatun aineiston hyödyntämisestä tulee sopia. Silloin kun käyttö on massakäyttöä, tulee sopimusvapauden käytön tueksi käyttää sopimuslisenssisäännösten antamia mahdollisuuksia taata kuluttajille teosten saatavuus ja käyttäjille riskitön teosten käytettävyys.

6 Tekijänoikeuden vahvistaminen

Tekijänoikeuden lainsäädännöltä saamaa suojaa tulee vahvistaa säätämällä tekijänoikeuden suojasta perustuslaissa.

7 Tekniset suojaukset

Teknisten suojausten oikeudellisesta suojasta ei tule luopua. Esim. valokuvaajille on tärkeää että kuvat voidaan suojata teknisillä suojuksilla.

8 Tekijänoikeuden painopiste

Tekijän oikeuksia ei ole olemassa ellei niistä säädetä tekijänoikeuslaissa. Kun oikeudet on määritelty laissa, voidaan lain suojaamaa oikeutta myydä, ja siitä voidaan sopia kustantajien kanssa. Väitteet tekijöiden liian vahvasta asemasta voidaan tarkistaa tarkastelemalla tekijöiden taloudellista asemaa. Kaija Rensujeffin Taiteen keskustoimikunnalle vuonna 2003 tekemän tutkimuksen mukaan kuvataiteilijoiden keskimääräinen vuosiansio oli 15 800 euroa vuodessa (Taiteilijan asema – raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisu nro 27). Visuaalisen alan taiteilijat eivät ole ryhmä jonka taloudelliset oikeudet olisivat liian vahvan suojan kohteena.

9 Tekijänoikeuden rajoitukset

Tekijänoikeuden rajoitukset ovat kuvan osalta tulkinnan kautta laajentuneet ja ovat jo nykyisellään kohtuuttoman laajoja ajatellen kuvataiteilijan mahdollisuutta toimia elinkeinonharjoittajana.

10 Sopimuslisenssijärjestelmä

Ennen 1.1.2007 voimassa olleet sopimuslisenssijärjestelmät ovat toimineet hyvin. Kuvasto ry:llä on ollut sopimuslisenssisäännöksen mahdollistama sopimus Yleisradio Oy:n kanssa vuodesta 1998. Kuvasto, Suomen taiteilijaseura, Finnfoto ja Grafia ovat myös mukana valokopioinnin sopimuslisenssisäännösten mukaisten sopimusten piirissä. Uusien 1.1.2007 voimaan astuneiden sopimuslisenssisäännösten mahdollistamaa toimintaa ei ole voitu havainnoida käytännössä, sillä Opetusministeriö ei ole vahvistanut järjestöjen hakemaa sopimuslisenssijärjestöjen asemaa, joka on 1.1.2007 voimaan astuneiden säännösten mukaan, edellytys sopimusten toiminnalle sopimuslisenssivaikutuksin. Kuvasto on hakenut tekijänoikeuslain 16 d §:n, 25 a §:n 2 momentin ja 26 f §:n mukaista asemaa sopimuslisenssijärjestönä.

11 Saman yleisön periaate

Sama yleisö voi muodostaa eri markkinoita eri palveluille. Jos sama yleisö maksaa lankapuhelimesta, ei kännykkäpuhelin ole ilmainen palvelu sillä perusteella, että lankapuhelimesta jo maksetaan. Jos samat ihmiset voivat ostaa sekä lankatelevisiosta että kännykkätelevisiosta ja niihin sisältöjä, ei tämä seikka vähennä kännykkätelevisiosta käytöstä maksettavia tekijänoikeuskorvauksia.

15 Käsitteet

Eri teoslajeja koskevat erilaiset tekijänoikeuslain 2 luvun rajoitussäännökset. Jotta olisi selvää mitä teoslajeja kukin rajoitussäännös koskee tulee selventää visuaalisten teoslajien terminologiaa, ja erityisesti visuaalisen alan teoksista 2 luvussa käytettyjä ja niitä koskevia termejä kuten ”kuvata”. T.M. Kivimäeltä on olemassa selkeä esitys visuaalisen alan käsitteistä: ”Kuvaamataiteelliset teokset kuvaavat esim. luontoa tai kuviteltua todellisuutta, henkisiä piirteitä tai luonnetta tai yleistä viivojen, värien tai muotojen sommittelua. Kuvaus suoritetaan joko kappaleen pinnassa (kaksiulotteiset teokset) tai kappaleen ottamassa tilassa (kolmiulotteiset teokset). (M. Kivimäki: Tekijänoikeus, sivut 94-98.) Rajoitussäännöksen termi ”kuvata ” koskee vain kaksiulotteista kuvaamista. Tämän termin tulkinnasta on valitettavasti annettu tekijänoikeuslain sanamuodon vastainen ratkaisu Tekijänoikeusneuvostossa. Käsitteiden selkiyttäminen on siis erittäin tärkeää.

20 Onko oikeuksia ja niiden rajoituksia koskevien säännösten osalta kehittämistarpeita? Jos on, niin millaisia?

20.1 Museoita koskevat rajoitukset

Muistion mukaan ”on olemassa tarve selventää harmaita alueita sekä laajentaa nykyisten rajoitussäännösten soveltamisalaa mm. opetus- ja tutkimuskäytön sekä kirjasto-, museo- ja arkistokäytön osalta”. Allekirjoittaneiden järjestöjen mielestä uusille täyden rajoituksen säännöksille ei museoiden osalta ole tarvetta. Museoita koskevat poikkeussäännökset ovat jo tällä hetkellä laajoja, mm. näyttelyluettelo käyttö myös analogisiin näyttelyluetteloihin on maksullista käyttöä museoille Ranskassa, Espanjassa ja Saksassa. Suomessa museot eivät tarvitse tähän käyttöön lupaa eikä korvauksia tarvitse maksaa.

Vuoden 2006 alussa voimaan astuneet tekijänoikeuslain muutokset sisältävät laajennuksen museolaitosten oikeuksiin käyttää kokoelmiinsa sisältyviä teoksia digitaalisesti, korvauksetta ja lupaa kysymättä.

Tekijänoikeuslain 16 d §:n ja 25 a §:n sopimuslissenssisäännökset antavat museoille kaikki ne käyttöoikeudet, joita ei ole annettu täyden rajoituksen nojalla. Kaikki museoiden tarvitsemat oikeudet voidaan antaa museoille sopimuslissenssisäännösten avulla keskitetysti, helposti ja nopeasti.

Kuvasto on jo laatinut yhteistyössä taidemuseon kanssa mallisopimuksen, joka kattaa kaikki museoiden tarvitsemat oikeudet.

Uuteen lainsäädäntöön ei ole tarvetta, sen sijaan tarvitaan Opetusministeriön hallinnollisia päätöksiä sopimuslissenssijärjestöjen hyväksymisen suhteen. Lisäksi eduskunnan päätökseen valtion talousarvion osalta tulee sisällyttää määräraha, joka turvaisi museoiden ja kansalaisten tarpeen saada museoissa olevat kuvataiteen teokset laajaan digitaaliseen käyttöön. Suomalaisen kuvataiteen saaminen internetiin palvelee suomalaisia kuluttajia, suomalaisen taiteen tunnetuksi tekemistä ja vientiä sekä työtä kulttuurin ja taiteen hyväksi.

Internetin käyttöä ei voida rahoittaa taiteilijoiden talkoilla, vaan tekijänoikeudellinen korvaus kuuluu kuvantekijöille yhtä hyvin kuin muidenkin teoslajien, kuten musiikin tekijöille. Taiteilijat tekevät jo suunnattoman määrän talkootyötä luodessaan museoille hienoja näyttelyitä ansiotasolla, joka on edellä mainitun Katja Rensujeffin tutkimuksen mukaan vain 15 800 euroa vuodessa. Tämän ansionsa taiteilijat hankkivat tekemällä työtehtäviä näyttelytoiminnan ulkopuolelta. Museoiden ja muiden näyttelyjärjestäjien vuonna 2006 Kuvaston kautta maksamat näyttelykorvaukset Suomessa ja suomalaisten näyttelyjärjestäjien toimesta ulkomailla, olivat yhteensä ainoastaan 43 000 euroa. Tämäkin kertoo siitä, että museoiden rahoitusta tulisi parantaa, jotta niillä olisi mahdollisuuksia korvata taiteilijoiden tekemää työtä museon näyttelytoiminnan hyväksi.

Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittävä toimikunta otti esille mm. tekijänoikeustulot tuloina joita taiteilijoiden pitäisi voida ansaita suuremmassa määrin tulevaisuudessa (Opetusministeriön työryhmien muistioita 22 : 2000). On työryhmän esitysten vastaista poistaa nykyisiä jo maksettavia tekijänoikeuskorvauksia kuvataiteilijoilta. Vuonna 2006 Kuvasto keräsi taiteilijoille internet-käytöstä 21 000 euroa. Kuvaston museokäyttöön soveltama tariffi on n. 100 euroa/ vuosi /taiteilija.

20.2 Must carry -korvausoikeus

Tekijänoikeuslain 25 1 §:stä poistettiin siirtovelvoitteen alaisten kanavien edelleen lähettämiseen liittyvä korvausoikeus 1.1.2006 alkaen. Säädetty tekijänoikeuden täysi rajoitus on Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten vastainen. Korvausoikeus on palautettava välittömästi.

21 Miten sitaattisäännöstä voitaisiin tai pitäisi selventää ?

Yleinen sitaattisäännös 22 § tulee poistaa niistä säännöksistä, joilla rajataan valokuva lähioikeuden laajuus tekijänoikeuslain 49 a §:n viittaussäännös luettelossa. Yleinen sitaattisäännös luo valokuvaan sovellettuna tilanteen jossa valokuvaajan oikeutta ansaita elantonsa esim. myymällä kuviaan aikakaus- ja sanomalehdille rajoitetaan tavalla, joka on valokuvaajaa kohtaan kohtuuton. Muiden pohjoismaiden tekijänoikeuslaeissa valokuvan suojaa ei rajoiteta viittauksella yleiseen sitaattisäännökseen, vaan ainoastaan viittauksella kuvasitaattisäännökseen, joka Suomen tekijänoikeuslaissa on 25 §:ssä (liite 2). Viimeaikainen tulkintakäytäntö tuo esille sen että myös 25 §:n sanamuotoa tulee selventää, jotta tekijän ja valokuvaajan oikeus voidaan turvata.

25 Voiko kuluttajan edusta olla kysymys jossakin muussa tilanteessa kuin vastikkeellisessa, esim. jos henkilö saa hyödykkeen haltuunsa tai käyttöönsä ilmaiseksi?

Kuluttajan etu on myös korkeatasoisen kansallisen kulttuurin saatavuus. Kuluttajan ensisijainen tarve ja kiinnostus on kiinnostus sisällön laatuun. Pitkällä tähtäimellä teosten saatavuus ilmaiseksi, tai mahdollisemman monen bitin saaminen mahdollisimman halvalla, ei ole kuluttajan intressi. Suomalaisille kuluttajille tärkeää on se, että käytettävissä on suomalaisten taiteilijoiden tekemiä teoksia. Tämä on mahdollista vain jos suomalaiset tekijät saavat riittävästi tekijänoikeustuloja. Tekijänoikeustuloilla voidaan mahdollistaa elintärkeä hedelmällinen riskinotto ja investointi elinvoimaisen visuaalisen kulttuurin kehittämiseen.

Teosten yksityisestä kopioinnista, jota ei ole teknisesti rajoitettu tai jonka kohdalla tekniset rajoitukset eivät käytännössä ole tehokkaita ja suojausten kierto on näin ollen sallittua, tulee periä hyvitysmaksu

26 Missä määrin pakottavilla järjestelyillä tulisi ottaa kilpailuoikeudellisia näkökohtia nykyistä paremmin huomioon?

Visuaalisen alan tekijöillä on usein vain yksi merkittävä toimija joka ostaa tekijänoikeuksia. Tällöin määräävässä markkina-asemassa oleva käyttöoikeuksien ostaja voi käyttää määräävää markkina-asemaansa väärin siten, että tekijän on saadakseen teoksensa levitykseen suostuttava kohtuuttoman huonoihin sopimusehtoihin. Saksassa on toteutettu lainsäädäntö, jonka mukaan tekijä voisi tällaisissa tapauksissa vedota sopimuksen kohtuuttomuuteen ja kohtuullistaa palkkion määrää. Tällaisen sääntelyn toteuttamista Suomen lainsäädännössä tulisi kehittää.

27 Kuinka laajalle yksityisen kopioinnin vapauden tulisi ulottua? Tulisiko laissa asettaa nykyistä selvemmat kappale- ym. rajat?

Tekijänoikeuslain sanamuoto ”muutama kappale” tulisi korvata selkeällä luvulla kolme tai korkeintaan viisi kappaletta.

29 Tulisiko teknisten suojausten käyttäjät velvoittaa mahdollistamaan rajoitettu yksityinen kopiointi ?

Kilpailu ja kuluttajien valinnat ohjaavat parhaiten tekijänoikeudella suojattujen teosten ja tuotteiden kehitystä. Äänitemarkkinoilla markkinavoimat ovat viemässä musiikin osalta kehitystä siihen, että rajoitettu tai jopa teknisesti rajoittamaton yksityinen kopiointi sallitaan. Lainsäädännön muutos ei ole tarpeellinen.

31 Millaisin edellytyksin ulkopuolisten tallennus- ym. palvelut voitaisiin rinnastaa kotona tapahtuvaan yksityiseen kopiointiin? Tarvittaisiinko erityisiä reunaehtoja?

Yksityisen kopioinnin rajoitussäännöstä ei voida soveltaa ulkopuolisten tarjoamiin kopiointipalveluihin. Tästä voidaan ottaa lakiin selventävä säännös. Kopioinnin mahdollistaminen ulkopuolisena palveluna ilman tekijöiden lupaa rajoittaisi kohtuuttomasti tekijöiden oikeuksia.

33 Mitä on se yksityinen kopiointi, jota hyvitysmaksulla korvataan?

Hyvitysmaksu korvaa suojattuihin teoksiin kohdistuvaa kopiointia, joka on tapahtunut tekijänoikeuslakiin sisältyvän yksityisen kopioinnin säännöksen nojalla, riippumatta tekniikasta, teoslajista tai mahdollisesta kopion tekemisen jälkeisen käytön määrästä. Hyvitysmaksun perimisessä ja jakamisessa tulee huomioida kaikki teoslajit, myös kuvataiteen teoksen, valokuvateoksen ja valokuvan oikeudenhaltijat.

36 Milloin kysymyksessä on sellainen uusi televisio-ohjelman lähetys- tai välitystapa, joka edellyttää uutta sopimista ja korvausta?

Uusi televisio-ohjelman lähetys- tai välitystapa edellyttää uutta sopimista koska kyse on uudesta tavasta saattaa teos yleisön saataville.

37 Missä määrin ”vanhat” lähetysoikeussopimukset kattavat lähettämisen uusissa lähetyjärjestelmissä?

Jos lähetysoikeussopimuksissa ei ole nimenomaisesti ja yksiselitteisesti sovittu uusista jakeluteistä, ne eivät voi myöskään niitä kattaa. Esimerkiksi Hollannissa kännykkätelevisiolähetykset on katsottu jakelua harjoittavan ja teoksia hyödyntävän teleoperaattorin toiminnaksi ja teleoperaattori on se taho joka maksaa oikeudenhaltijoille tekijänoikeuskorvaukset kännykkätelevisio käytöstä.

Ei ole selvää, että uusia jakeluteitä koskevat sopimukset syntyvät nimenomaan lähettäjäyritysten ja oikeudenhaltijoiden välille. Sopimukset voivat syntyä myös muiden jakelua harjoittavien ja teoksia hyödyntävien yritysten (kuten operaattorit) ja oikeudenhaltijoiden välillä.

Mikäli lainsäädännöllä ryhdytään yhdistämään eri markkinoiden korvauksia, tällä saattaa olla vakavia perus- ja kilpailuoikeudellisia seuraamuksia.

43 Voitaisiinko meillä säätää ”yleinen sopimuslisenssi”, joka korvaisi nykyiset sektorisäännökset ja laajentaisi periaatteen käyttöalaa kaikille aloille, joilla on edellytyksiä tällaisiin sopimuksiin?

Nykyinen rajattu sopimuslisenssisäännöstö on selkeämpi ja ennakoitavampi kuin yleinen sopimuslisenssi.

44 Pitäisikö sopimuslisenssisäännöksiä poistaa?

Nykyisiä sopimuslisenssisäännöksiä ei ole aiheellista poistaa. Tekijänoikeuslain sopimuslisenssiä koskevat säännökset ovat olleet voimassa vasta 1.1.2007 alkaen eli muutaman kuukauden ajan. Uusia sopimuslisenssisäännöksiä ei ole vielä voitu soveltaa käytäntöön, koska opetusministeriön hyväksymispäätökset järjestöille puuttuvat.

Nykyisille sopimuslisenssisäännöksille on olemassa erittäin kiireellinen ja merkittävä tarve esim. oppilaitoksissa joissa kuvituskuva digitaalinen lisensioimaton käyttö on tällä hetkellä laajaa. Tutkimusten mukaan oppilaitoksissa tapahtui vuonna 2006 noin 14 000 luvaton kuvankäyttötapautumaa. Nykyiset sopimuslisenssisäännökset mahdollistaisivat digitaalisen kuvan käytön oppilaitoksissa sopimuslisenssin perusteella.

45-48 Tekijänoikeudesta sopiminen

Tekijänoikeudesta sopimisen tulee olla opetussuunnitelman mukainen osa taideteollisuusviestintä ja media-alojen sekä taidealojen koulutusta. Siksi tekijänoikeustietämyksestä tullut osa yleisesti tarpeellista tietämystä, jonka opiskelu on välttämätöntä myös kaupallisessa-, teknillisessä-, ja yrittäjä koulutuksessa. Myös tekijänoikeuden ostajien pitää ymmärtää tekijänoikeuden peruskäsitteet. Tekijänoikeusasioista sopimista ei tule opettaa ainoastaan luentomuodossa, vaan erityisten tekijänoikeussopimus-case-esimerkkien avulla. Erityisen tärkeää on hyödyntää pedagogisesti ne tilanteet, joissa oppilaat tekevät sopimuksia tekijänoikeuksien siirtymisestä yritys yhteistyöprojektien yhteydessä oppilaitosten yritys yhteistyökumppaneille. Käytännön kautta oppilaat ymmärtävät sopimusten merkityksen ja näkevät sopimusten suoran vaikutuksen tuloihin. Myös taideteollisuus-, viestintä-, media-alojen ja taidealojen opettajat tarvitsevat ammatillista jatko- ja täydennyskoulutusta tekijänoikeussopimusten osalta.

Muotoilu-, taideteollisuus- ja taidealoja koskevia sopimusmalleja ja sopimusesimerkkejä sekä yleisiä toimitusehtoja tulee saattaa ilmaiseksi tilaajien, käyttäjien ja tekijöiden sekä suunnittelijoiden saataville internetiin. Tämä antaisi aloittelevillekin tekijöille, suunnittelijoille ja palvelun ostajille viitekehysten ja näin ehkäisisi kohtuuttomia sopimuksia. Sopimusmallien ja toimitusehtojen tulee olla saatavilla käytetyillä sopimuskielillä, ainakin englanniksi, suomeksi ja ruotsiksi. Kansainvälistyvässä maailmassa englanti on yleinen sopimuskieli. Ruotsinkieliset oppilaitokset ja alan toimijat tarvitsevat materiaalia omalla äidinkielellään.

Tekijänoikeuslain nykyisten säädösten estämättä voidaan sopia toisin. Nykyiset säädökset suojaavat tekijää tilanteessa, jossa selkeä kirjallinen sopimus puuttuu. Nykyisiä säädöksiä voidaan kehittää Saksassa omaksutun sääntelyn mukaisesti siten, että luodaan järjestelmä tekijänoikeuskorvauksen kohtuullistamiseksi, jos korvaus on ollut kohtuuttoman pieni. Samoin tarvitaan ns. bestseller-säännös, jonka mukaan erityisen suuren myyntimenestyksen saaneen teoksen tekijänoikeuskorvausta voidaan kohtuullistaa vastaamaan sitä tekijänoikeuden luovutuksen jälkeistä poikkeuksellisen suurta taloudellista hyötyä, mitä esim. sarjakuvahahmon hyödyntäjä tai muotoiluesineen valmistaja on teoksen avulla saanut.

Nykyinen säännös, jonka mukaan teoksen edelleen luovuttamisesta kolmannelle ja teoksen muuttamisesta tulee sopia, suojaavat tekijää ja niitä koskeva nykyinen säännös tulee säilyttää tekijänoikeuslaissa.

Tekijänoikeutta koskevien sopimusten sääntelyssä on otettava huomioon tekijä heikompana osapuolena. Tekijä on erityisen altis tekemään omalta kannaltaan huonoja sopimuksia silloin kun taiteilijan työskentelyn lähtökohtana on pyrkimys vahvasti henkilökohtaiseen ilmaisuun ja omaperäiseen luomistyöhön. Näin syntyvät usein ne teokset, joilla pitkällä aikavälillä on suurin ansaintapotentiaali ja kyky hyödyttää yritystoimintaa ja yhteiskuntaa laajasti. Tämän vuoksi on yhteiskunnan kokonaisedun

mukaista suojata tekijöitä luovutustilanteissa siten, että otetaan huomioon tekijä heikompana osapuolena.

50 Pitääkö oikeuksien yhteisvalvonnasta säätää jotakin lisää?

Suomalaisten tekijänoikeusjärjestöjen toiminta on jo nyt tehokasta ja läpinäkyvää. Tekijänoikeuslain ohella järjestöjen toimintaa sääntelevät mm. kirjanpitolainsäädäntö ja yhdistyslaki. Mikäli vaatimus tekijänoikeushallinnon läpinäkyvyydestä ja tehokkuudesta halutaan lisäksi säätää tekijänoikeuslakiin, eivät allekirjoittaneet vastusta sitä.

52-53 Tekijänoikeuden loukkaukset

Mitkä ovat kokemukset oikeuskäytännöstä normeja ja sanktiointia koskevissa kysymyksissä? Miten Suomen enforcement-järjestelmä toimii?

Koska suomalainen kuvataide ja design on luovaa, omaperäistä ja korkealaatuista, on kuvataiteen teoksille, uniikkiesineille ja signeerautuille designesineille muodostunut merkittävää kysyntää keräilijöiden piirissä.

Tämä on johtanut tunnettujen kuvataiteilijoiden ja muotoilijoiden teosten ammattimaiseen väärentämiseen. EU:n enforcement direktiivin tarkoituksena olisi tällaisissa tapauksissa antaa tuomioistuimelle mahdollisuus määrätä design- ja taide-esineiden väärennökset hävitettäväksi, jos kuvataiteilija ja muotoilija jonka tekijänoikeutta loukaten ne on valmistettu ja levitetty, näin vaatii. Sama oikeus direktiivin mukaan tulisi olla kuvataiteilijan tai muotoilijan kuoltua hänen perikunnallaan.

Nykyinen tekijänoikeuslaki ei kuitenkaan tätä kohtuuharkinta mahdollisuutta tuomioistuimelle anna. Nykyisen tekijänoikeuslain 58 §:n 3 momentin ehdoton sanamuoto kieltää tuomioistuinta soveltamasta design- tai taide-esineen väärennoksen tai muuhun taideväärennökseen väärennoksen hävittämistä tai merkitsemistä tarkoittavia 58 §:n 1 ja 2momentin säännöksiä, silloin kun teosväärennoksen on ostanut vilpittömässä mielessä oleva henkilö.

Kuvaston kokemuksen mukaan taideväärennöstapauksissa vedotaan aina siihen että teoksen ostanut taidekauppias on ostanut väärennoksen vilpittömässä mielessä. Tuomioistuin joutuu näissä tilanteissa soveltamaan yleistä rikosoikeudellista periaatetta jonka mukaan vilpillistä mieltä ei voida katsoa olevan, jos vilpillisyyttä ei kyetä näyttämään toteen. Käytännössä vilpillisen mielen toteennäyttäminen ei ole tuomioistuimia vakuuttavalla tavalla oikeuskäytännössä onnistunut.

Direktiivin 10 artikla edellyttää myös, että tekijänoikeuslain nykyinen 59 § kumotaan.

2. Direktiivin mukaiset korjaavat toimenpiteet

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/48/EY, teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta direktiivin 10 artikla kuuluu seuraavasti:

10 artikla

Korjaavat toimenpiteet

1. Jäsenvaltioiden on oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta kuuluvia vahingonkorvauksia rajoittamatta ja ilman minkäänlaista korvausta varmistettava, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat oikeudenhaltijan pyynnöstä antaa määräyksen asianmukaisten toimenpiteiden toteuttamisesta sellaisten tavaroiden osalta, joiden ne ovat todenneet loukkaavan tekijänoikeutta. Näihin toimenpiteisiin sisältyvät:

- a) jakelukanavasta takaisinvetäminen
- b) lopullinen poistaminen markkinointikanavasta tai
- c) hävittäminen.

2. Oikeusviranomaisten on määrättävä, että nämä toimenpiteet toteutetaan tekijänoikeuden loukkaajan kustannuksella, jollei tämän esteeksi vedota erityisiin syihin.

3. Korjaavia toimenpiteitä koskevaa pyyntöä harkittaessa on otettava huomioon sekä loukkauksen vakavuus ja määrättyjen oikeussuojakeinojen suhde että kolmansien osapuolien edut.

3. Korjaavat toimenpiteet Suomen tekijänoikeuslaissa

Designesineen väärennöksen tai taideväärennöksen osalta oikeudenhaltija on esineen luonut muotoilija tai tämän perikunta.

Oikeudenhaltijan tulisi siis direktiivin mukaan voida saada tuomioistuimelta päätös, jonka mukaan tekijänoikeuslain vastaisesti valmistettu designesine- tai taideteosväärennös hävitetään. Nyt direktiivi ei toteudu Suomessa sillä Suomen lain 58 §:ssä on säädetty, että taideväärennöksen hävittämistä tai edes ”VÄÄRENNÖS, FÖRFALSKNING”, FAUX, FORGERY” leimaa ei tuomioistuin voi määrätä laitettavaksi taideteoksen väärennökseen jos väärennöksen on ostanut vilpittömässä mielessä oleva henkilö.

Tämä nykyisen tekijänoikeuslain 58 §:n 3 momentissa oleva säännös tulisi muuttaa kuulumaan siten että 58 §:n nykyinen viimeinen momentti kumotaan ja tilalle laitetaan direktiivin 10 artiklan 3. kohdan oikeusohje:

Tekijänoikeuslain 58 §:n 3 momentin tulisi kuulua seuraavasti :

Käsiteltäessä 1 ja 2 momentin toimenpiteitä koskevaa vaatimusta on otettava huomioon sekä loukkauksen vakavuus ja määrättyjen oikeussuojakeinojen suhde että kolmansien osapuolien edut.

Nyt taideteoksen hävittäminen ja väärennökseksi merkitseminen on tehty tekijänoikeuslain perusteella erittäin vaikeaksi seuraavalla määräyksellä: mitä (58 §:n) 1 ja 2 momentissa on säädetty ei ole sovellettava siihen, joka vilpittömässä mielessä on hankkinut omaisuuden.

Direktiivissä edellytetään että tekijänoikeuslain vastaisesti valmistetut kappaleet kuten designväärennökset on voitava poistaa jakelu- ja markkinointikanavasta tai hävittää. Näiden toimenpiteiden toteuttamiseen on lainsäädännön perusteella oltava mahdollisuus.

Taideväärennösten levittämiseen voidaan rikosasioissa puuttua väliaikaisesti pakkokeinoin lain 4 luvun takavarikkosäännösten perusteella ja lopullisesti rikoslain 10 luvun säännösten perusteella. Direktiivi kuitenkin edellyttää, että oikeus vaatimusten esittämiseen tulee olla kantajalla. Syyttäjä on ainoa rikoslain menettämisseuraamukseen esittämiseen oikeutettu, eikä syyttäjäviranomainen ole direktiivin tarkoittama kantaja.

Sen vuoksi tekijänoikeuslain 58 § on muutettava niin että direktiivin edellyttämä kantajan hävittämisvaatimus voidaan nykyisen 3 momentin estämättä ottaa tuomioistuimen harkittavaksi kohtuuharkinnassa. Direktiivin selkeänä tarkoituksena on poistaa lainvastaisesti valmistetut teoskappaleet markkinoilta. Tämän lisäksi direktiivissä on huomautettu, että vilpittömässä mielessä toimivien yksityisten osapuolten edut on otettava huomioon. Nämä molemmat direktiivin tavoitteet saavutetaan kuvataiteen teosten osalta, kun tekijänoikeuslain 58 §:n 3 momentin viimeinen lause muutetaan edellä esitetyllä tavalla.

FT Pauliina Laitinen-Laiho on kirjassaan *Taideväärennökset* (WSOY 2004) todennut seuraavasti. s. 7. Suomi on taideväärennösmaana kiinnostava, koska väärennöksiä koskeva laki on edelleen kehitysasteella. Esimerkkinä L-L käsittelee vuoden 2003 lokakuussa Porin käräjäoikeudessa käsiteltyä oikeudenkäyntiä joka oli yksi siihen asti suurimmista taideväärennösten kaupan liittyvistä oikeudenkäynneistä. ”Taideväärennökset annettiin takaisin omistajilleen. Jälleen kerran taideväärennösongelma pantiin kiertämään. Käytäntö on osittanut, että viimeistään sukupolven vaihduttua väärennökset vaihtavat omistajaa. Nyt voisikin jo olla huolestunut seuraavasta onnettomasta uhrista, joka on päättänyt sijoittaa kulttuurihistoriaamme ja saakin ostaessaan väärennetyn työn. Yhteiskunta odottaa, että uhri itse kantaa moraalisen vastuun eikä myy teoksia eteenpäin. .. Tämä ei tarkoita sitä, että keräilijä itse myisi väärennökset aitoina, vaan sitä että jossakin vaiheessa työt ehkä tulevat markkinoille perillisten tai muiden tahojen kautta ja kohta niillä on markkinoilla uudet taustatiedot. Kun taideväärennös tulee ilmi kätkeytyvät kaikki syytetyt bona fide – ajatusmallin taakse eli väittävät toimineensa vilpittömässä mielessä luullen teoksen olevan aito työ ” ks. s.86-87.

4 Tekijänoikeuslain 59 § enforcement direktiivin 10 artiklan kannalta

Enforcement- direktiivin (2004/48/EY) 10 artiklassa säädetään oikeudenloukkauksesta seuraavista korjaavista toimenpiteistä. Direktiivin 10 artikla on jäsenvaltioita velvoittava.

Nykyinen tekijänoikeuslain 59 § on enforcement direktiivin vastainen. Direktiivi ei anna jäsenvaltioille mahdollisuutta estää tekijänoikeuslain vastaisesti valmistetun ja levitetyn teosväärennöksen hävittämistä oikeudenhaltijan tahdon vastaisesti käyttämällä perusteena kappaleen taloudellista tai taiteellista arvoa .

nykyinen [59 §](#)

Sen estämättä, mitä 58 §:n 1 momentissa on säädetty, voi oikeus, jos sanotussa momentissa tarkoitetun kappaleen taiteellisen tai taloudellisen arvon taikka muiden seikkojen perusteella harkitaan kohtuulliseksi, tehdystä vaatimuksesta antaa luvan siihen, että kappale asianomistajalle suoritettavaa erityistä korvausta vastaan saatetaan yleisön saataviin tai sitä muutoin käytetään aiottuun tarkoitukseen.

Tekijänoikeuslain 59 §:ää ei ole sovellettu hovi- tai KKO ratkaisuissa . Todennäköisesti sitä ei ole juurikaan sovellettu kärjäoikeuksien päätöksissä. Tekijänoikeuslain 59 §:ssä nostetaan teosväärennöksen mahdollinen taloudellinen ja taiteellinen arvo alkupeäisen teoksen luoneen taiteilijan oikeuksia vahvemmasi arvoksi Lisäksi 59 § poikkeaa tekijänoikeuslain peruseriaatteista joissa teosta arvioidaan tekijänoikeuslaissa itsenäisyyden ja omaperäisyyden kriteereillä.

Sekä kuluttajien että muotoilijoiden, taiteilijoiden ja taideteollisuuden intressissä on että designväärennösten ja taideväärennösten kauppa saadaan kuriin. Tämä muutos olisi tärkeä poliisien, syyttäjien ja tuomioistuinelaitosten työlle design- ja taideväärennösten kaupan vähentämiseksi.

Enforcement direktiivin johdantokappaleessa 9) on todettu, että tekijänoikeus- ja teollisoikeuksien loukkaukset ovat yhä useammin yhteydessä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Nykyinen tekijänoikeuslain 58 §:n 3 momentti ja 59 § tekevät osaltaan Suomesta ideaalin toimintaympäristön design- ja taideväärennös-rikollisuudelle.

54 Onko suojattu aines verkkoympäristössä kuin putkivettä?

Jokainen teos on yksilöllinen ja teoksia ei voi verrata vesijohtoveteen. Teoksia valitaan yksilöllisin perustein ja jokainen teos, johon käytetään aikaa katselemalla teosta valitaan laadullisin perustein.

56 Pitäisikö linkitys periaatteisiin tehdä tarkennuksia, korjauksia tai laajennuksia?

Informatiivinen linkitys jossa linkin kautta siirrytään toiselle kotisivulle ei sisällä tavanomaisesti tekijänoikeudellista lupaa edellyttävää käyttöä. Poikkeuksena tästä olisivat linkitykset, jotka loukkaisivat taiteilijan moraalisia oikeuksia.

Linkin kautta tapahtuva, jonkun toisen verkkoon laittaman aineiston liittäminen osaksi omaa sivustoa kehyslinkin tai syvälinkin avulla edellyttää tekijänoikeuslupaa.

Linkitystä koskevaa juridiikkaa on selkeästi käsitelty Infosoc-direktiivin kansallisen voimaansaattamisen yhteydessä hallituksen esityksessä.

57 Tekijänoikeudesta luopuminen

Nykyinen säännös, jonka mukaan oikeudesta tekijänoikeuskorvaukseen ei voi luopua kuvataiteen jälleenmyyntikorvauksen osalta on tarpeellinen. Se suojaa kuvataiteilijaa, joka taidemarkkinoilla on heikompi osapuoli suhteessa taidekauppiaseen.

Samoin säännökset joiden mukaan moraalista oikeuksista ei voi luopua kuin rajoitettuun käyttöön ovat tarpeellisia tekijän suojaamiseksi. Tekijän ja suunnittelijan isyysoikeudesta tulee pitää kiinni kaikissa tilanteissa, vaikka kyseessä olisi oppilastyö tai työsuhteessa toteutettu työ. Tämä tarkoittaa tekijän tai suunnittelijan nimen näkymistä kaikessa teoksen markkinoinnissa, teosta koskevissa asiakirjoissa ja tekijän ja suunnittelijan oikeutta käyttää teosta referenssinä tekijänoikeuden luovutuksen jälkeenkin. Lisäksi tarvitaan tekijän ja suunnittelijan moraalisten oikeuksien suojaamiseksi ohjeita esim. sopimusmalleja sisältävällä internet sivulla. Teoksiin liittyvät muutos – ja korjaustarpeet ja nimen mainitseminen teoksen esittelyn yhteydessä tarvitsevat toimintatapaohjeen jotta turhilta moraalisia oikeuksia koskevilta riidoilta vältyttäisiin. Usein moraalisten oikeuksien kunnioittaminen on myös käyttäjän ja tilaajan taloudellisen intressin mukaista ja moraalisten oikeuksien loukkaukset johtuvat tietämättömyydestä ja vakiintuneiden toimintatapojen puutteesta.

58 Lupaolettama

Vastustamme sellaista lainsäädäntöä, joka kaventaa oikeudenhaltijoiden mahdollisuuksia päättää aineistonsa käytöstä verkkoympäristössä. Tekijänoikeuslaki ei aseta esteitä sille, että oikeudenhaltijat laittavat aineistonsa halutessaan vapaasti kaikkien käyttöön

verkkoon. Tällaisen toiminnan järjestämiseksi on olemassa vakiintuneita toimintamuotoja kuten nk. Common Creatives-hanke. Osa oikeudenhaltijoista on antanut teoksiaan nimenomaisesti laajaan käyttöön, osa, kuten monet verkossa tuotteistaan ja palveluistaan tiedottavat yritykset, ovat hyvinkin tiukkoja aineistojensa tekijänoikeuksien suhteen.

On tärkeää hyväksyä verkkoon ja sen käyttöön liittyvä monimuotoisuus, eikä ole perusteltua koettaa puristaa tätä yhteen lainsäädännöllä pakotettuun muotoon. Lupaolettama ei voi olla tekijänoikeuslain lähtökohta.

Tekijänoikeuslakiin sisältyvät sopimuslissenssisäännökset tarjoavat tehokkaan keinon esimerkiksi oppilaitosten ja museoiden käyttötarpeiden ratkaisemiseen. Ensin onkin selvitettävä jo käsillä olevien sopimuslissenssien antamien keinojen mahdollisuudet ongelmien ratkaisemiseksi.

67-68 Digital Rights Management

Mitä DRM-järjestelmiä on tällä hetkellä käytössä ja miten ne vaikuttavat markkinoihin ja tekijänoikeuksien toteutumiseen?

Digitaalisiin kuvatiedostoihin lisätään tekijän ja teoksen tiedot digitaalisesti metatadana. Teokseen voidaan digitaalisesti sisällyttää ns. vesileima tai teokseen voidaan liittää osa, joka mahdollistaa teoksen käytön seurannan internetissä. Ruotsissa on käytössä ohjelma joka toimii siten että asiakkaan avatessa tiedoston johon kuvat on tallennettu, asiakas hyväksyy kuvatiedoston luovutuksen vakioehdot ennen kuin kuvien käyttö voidaan aloittaa. DRM-järjestelmästä on Ruotsissa saatu hyviä kokemuksia. Monia tekijänoikeuksiin liittyviä epäselviä tai riitatilanteita voidaan välttää DRM-järjestelmien avulla. DRM-järjestelmien merkitys kuvan markkinoilla kasvaa jatkuvasti ja tulee kasvamaan tulevaisuudessa.

68 Pitäisikö lainsäädännöllä tai muilla järjestelyillä tukea DRM:ien käytön laajentamista?

Tekijällä on perustuslain suojaama oikeus saada korvaus teoksensa käytöstä. Jos hän tahtoo teknisesti suojautua luvaton ja korvauksetonta käyttöä vastaan, ei ole mitään vartenotettavia oikeudellisia perusteita vaatia että nämä suojaukset pitäisi saada purkaa. DRM mahdollistaa teosten ja valokuvien turvallisen verkkokaupan ja siten monipuolisemmat hankintatavat. DRM suojaustekniikoiden luvaton kiertämistä ei tule sallia. Nykyinen tekijänoikeuslain 50 d §:n säännös siitä, että oikeuksien sähköisiä hallinnointitietoja ei saa poistaa on hyvä ja tarpeellinen. Tekijänoikeuslain 5 a luvun säännökset jotka kieltävät teknisen suojauksen kiertämisen tulee säilyttää.

2.5.18 Open Source- ja Creative Commons -hankkeet

[77] Millä tavoin OS- ja CC-periaatteita voitaisiin soveltaa ja niiden käyttöä edistää tekijänoikeudellisessa sopimustoiminnassa?

Kuvataiteilijoiden keskeinen ongelma on tekijänoikeustulojen vähäisyys. Tarvetta lisätä korvauksetonta käyttöä ei ole. Kuvaston kotisivuilla on olemassa vapaasti käytettäviä sopimusmalleja, joita käyttämällä kuvataiteilija voi luovuttaa tekijänoikeutensa halutessaan itse määrittelemäänsä hyväntekeväisyyskäyttöön rajoitetuksi ajaksi tai rajoitettuun kappalemäärään.

Ongelmana hyväntekeväisyyskäytöissä on yleensä se, että taiteilija on valmis esim. uuden yhdistyksen toiminnan alussa antamaan tekijänoikeuttaan yhdistyksen hyväksi ilmaiseksi. Kun yhdistyksen toiminta vakiintuu ja yhdistys alkaa maksaa palkkoja ja korvauksia myös muille yhteistyötahoille, alkaa taiteilijakin usein toivoa korvausta yhdistykselle annettavasta panoksesta.

Kuvaston saaman palautteen mukaan CC-lisenssin ongelmana on se, että jos taiteilija päättää myöhemmin, että hän haluaa hyödyntää aikaisemmin CC-levityksessä ollutta teosta, ei ole mahdollista peruuttaa CC-lisenssillä tapahtuvaa levitystä. Harva kaupallinen investoija haluaa sijoittaa taloudellisesti teokseen, joka on samalla myös CC-lisenssillä maksutta saatavissa.

78 Pitäisikö ja miten lainsäädännön tukea avointa julkaisutoimintaa, CC:tä ja vastaavia?

Toiminta perustuu sopimukseen. Tekijöille voitaisiin taata nykyistä paremmat mahdollisuudet kohtuullistaa sopimuksia. Tällainen kohtuullistaminen voisi auttaa taiteilija tilanteessa jossa annettu CC-lisenssi osoittautuu taiteilijan kannalta kohtuuttomaksi.

79 Mihin OS- ja CC-periaatteet sopivat, mihin eivät?

Open source -hankkeita kehittävät monesti julkiset laitokset ja niiden palveluksessa olevat henkilöt. On tärkeää, että julkaisemisen alueella tekijöitä ei painosteta yhteen tekijän taloudelliset oikeudet sivuuttavaan Open Source -julkaisemiseen vaan että oikeudenomistajilla on tässä aito valinnanvapaus.

84-86 Orvot teokset

Orpojen teosten käyttö on ongelma, jonka johdosta kuvataiteen järjestöille mm. Kuvasto ry:lle tulee runsaasti kyselyjä erilaisilta käyttäjätahoilta. Orpojen teosten ongelma on ratkaistu Kanadassa siten, että luvan orvon teoksen käyttöön antaa Copyright Board. Copyright Board voi myös samalla päättää myönnetäänkö lupa maksullisena vai

maksuttomana. Kanadan malli on ratkaisumalli joka on saatujen tietojen mukaan toiminut hyvin ja malli, jota allekirjoittaneet järjestöt kannattavat ratkaisuksi orpojen teosten ongelmaan.

Arkistojen ja kirjastojen ja museoiden orpojen teosten käyttöoikeudet ovat järjestettävissä uusien sopimuslisenensisäännösten mahdollistamalla sopimuksilla. Sopimuslisenensijärjestelmän erityispiirre on se, että sopimuslisenenssi kattaa myös ns. orvot teokset.

88-90 Tekijänoikeudet ja verotus

(88) Tulojen tasaaminen useammalle vuodelle tulisi sallia. Tällä hetkellä tekijöiden mahdollisuudet jaksottaa tulojaan ovat rajalliset. Urheilijoilla on käytössään monenlaisia tasausjärjestelmiä ja rahastoja, mitkä ovat tietojemme mukaan toimineet erittäin hyvin. On tärkeää, että tasausjärjestelmä ulotetaan tekijänoikeustuloihin.

Kuvataiteilijoilla keskeisimmät tulot kertyvät yleensä sellaisena vuonna, jolloin taiteilija järjestää yksityisnäyttelyn, näyttelyiden välivuodet saattavat olla lähes tulottomia. Kun tuloja verotetaan vain niiden maksuvuonna, tulevat ne huomattavasti ankarammin verotetuiksi, kuin jos tulot kertyisivät tasaisesti kaikkina näinä vuosina. Näin verotusjärjestelmä, joka ei ota huomioon tekijöiden tulonmuodostukseen liittyvää vuosivaihtelua on tosiasiallisesti tekijöitä syrjivää, sillä tekijöihin kohdistuu käytännössä ankarampi verotus kuin muihin vastaavan tulotason omaaviin kansalaisiin.

Muita kansalaisia ankaramman verotuksen lisäksi nykyisessä järjestelmässä on toinen selkeä ongelma. Se ei mahdollista tulevien vuosien taiteellisen työn rahoittamista. Kun verot määrätään kalenterivuositain, eikä tasausmahdollisuutta tuleville vuosille ole, leikataan veroihin huomattava osa tuloista, joka todennäköisesti käytettäisiin tulevien vuosien teosten materiaali- yms. kustannuksiin eli verotuksessa vähennyskelpoisiin vähennyksiin. Esimerkiksi voi ottaa nuoren taiteilijan, joka saa suuren menestyksen taloudellisesti ja taiteellisesti yksityisnäyttelystään. Hänen taiteellisen uransa kannalta olisi järkevää käyttää näyttelystä saadut tulot uusien teosten tekemiseen tulevina vuosina. Nykyinen verotus leikkaa tämän poikkeuksellisen tulon, eikä rahaa välttämättä enää riitä tuleville vuosille siten, että uuden, vielä laadukkaamman näyttelyn teosten tekeminen olisi mahdollista.

Taiteilijoiden tekijänoikeustulojen ja muiden, esim. taidemyyntitulojen tasausmahdollisuuden lisääminen voisi olennaisesti parantaa kuvataiteilijoiden toimeentulomahdollisuuksia. Tähän suuntaan tähtäviä toimenpiteitä on ollut useita ja mm. opetusministeriön valmistelussa on ollut 1990-luvulla ns. menovarausjärjestelmä.

Usein graafisilla suunnittelijoilla ja valokuvaajilla on kaksi roolia: tilaajalle tehtävät kaupalliset työt, joita tehdään yrittäjänä ja omaan ilmaisutarpeeseen perustuvat taiteelliset työt ja hankkeet, joita tehdään taiteilijoina. Näiden erityisroolien merkitystä verotuksessa tulee täsmentää.

(89) Tekijänoikeustulot ovat pääomatuloa tekijän oikeudenhaltijoille, tekijän kuoltua. Näitä oikeudenhaltijoita ovat testamentinsaajat, perilliset ja tekijän leski. Se, että tekijänoikeustulot olisivat pääomatuloja myös elävälle taiteilijalle, sisältäisi monia selkeyttäviä elementtejä. Käytännössä on usein vaikea ymmärtää tekijänoikeuden luonnetta henkisenä pääomana. Selkeä verotuskohtelu korostaisi tekijänoikeustulojen luonnetta henkisestä pääomasta saatavana tulona. Se, että kaikki tekijät saisivat tekijänoikeustulon samalla pääomatulon veroprosentilla, helpottaisi tekijänoikeuskorvausten hallinnointia ja alentaisi mahdollisesti hallinnoinnin kustannuksia.

Teosten tuotannon yhtiöittämisessä ongelmana on ollut se, että jos teosten tekijänoikeudet on siirretty yhtiön omaisuudeksi, kohdistuvat tekijänoikeuksiin omaisuutena kaikki yritystoiminnan riskit. Tekijänoikeuden säilyttäminen tekijän henkilökohtaisena pääomana olisi usein tekijän kannalta riskittömämpää kuin tekijänoikeuden siirtäminen tekijän omistamalle yritykselle.

Pääomatulot mahdollistaisivat myös nykyistä paremmin rahoituksen järjestämisen esim. ateljeeasunnolle, kun korkomenot voitaisiin verotuksessa vähentää pääomatuloista.

Nykyisessä verotuksessa esim. valokuvaajan osalta verottaja ei ole hyväksynyt kuvausstudiotuotantotilaksi, vaan se on laskettu asuntotilaksi, jolloin rakentamisen ALV-kuluja ei voitu vähentää verotuksessa. Kun luovan alan yrittäjänä toimiminen on yhä yleistynyt toimintatapa, on myös verottajan herättävä siihen, että tuotantotila voi olla myös henkisen työn tuotantoväline. Kaikkien alojen hallintokulttuurissa tulee huomioida luovan työn tekemisen taloudellinen merkitys.

Suuri osa kuvataiteilijoista on tällä hetkellä niin pienituloisia että sivutulosten veroprosentti on alhaisempi kuin pääomatulovero. Näin ainakaan lyhyellä tähtämällä siirtyminen pääomatuloveroon ei toisi välitöntä taloudellista hyötyä kuvataiteilijoille. Pääomatulojen verotuksen lieventämiseen kohdistuu globaalissa taloudessa paineita ja tekijöiden tulojen verottaminen pääomatuloina voisi tulevaisuudessa olla edullinen myös kuvataiteilijoille.

(90) Keskeinen pohdittava asia on se, miten ylipäätään tekijöiden sosiaaliturvaa voitaisiin parantaa. Tekijänoikeustulot eivät ole sellaisia tuloja, joista tällä hetkellä olisi pakko ottaa esimerkiksi YEL-vakuutus. Jos vakuutuksen on kuitenkin vapaaehtoisesti ottanut, on myös oikeutettu sosiaaliturvaan. Kuvataiteilijoiden ongelma on se, että tulotaso on monesti alhainen, eikä esimerkiksi apurahoista kerry tällä hetkellä sosiaaliturvaa. Näihin ongelmiin olisi syytä saada nopeasti parannus. Se näkyisi todennäköisesti luovan taiteellisen toiminnan helpottumisena koko kentällä.

Freelance valokuvaajien osalta on yleistynyt käytäntö, jonka mukaan tilaaja edellyttää näyttöä YEL-vakuutusmaksujen maksamisesta ennen kuin freelance valokuvaajan lasku maksetaan.

91 Aidatut puutarhat

Tekijöiden mahdollisuutta saada tekijänoikeustuloja ei tule vähentää, mikäli halutaan säilyttää kansallinen kulttuuri. Aidatut puutarhat osuudessa mainitut museoiden käyttöoikeudet voidaan kohtuullisella korvauksella hoitaa ilman lainmuutosta sopimuslissenssisäädöksen avulla esim. vuoden 2008 alusta alkaen.

101 Yleistä

Luovuus toteutuu yksilöiden tasolla. On ensiarvoisen tärkeää, että tekijänoikeustulot kohdentuvat juuri luoville yksilöille, tekijöille. Tällä hetkellä vain pieni prosentti luovan alan liikevaihdosta kohdentuu luoville yksilöille. Tulevaisuudessa Suomen kilpailuetuna ovat juuri luovat yksilöt ja heidän tuottamansa kansantaloudellinen hyöty ja pääoma. Tulevaisuuden turvaamiseen tarvitaan tekijää suojaavaa sopimuskäytäntöä ja lainsäädäntöä.

Lausunnon ovat allekirjoittaneet:

Maria Rehbinder
Kuvasto ry

Jussi Karjalainen
Freelance Ohjelmatyöntekijät ry

Jukka Lemmetty
Kuvittajat ry

Marita Sandelin
Grafia

Christian Lindblad
Animaatioklinikka, Suomen animaationtekijät ry

Mikko Säteri
Suomen valokuvajärjestöjen keskusliitto Finnfoto ry